

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΣ ΣΤΗΛΗ
ΕΥΡΕΘΕΙΣΑ ΕΝ ΣΩΣΘΕΝΙΩ ΤΟΥ ΒΟΣΠΟΡΟΥ

Κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1926 ἀνευρέθη ἕν τιτι ἀμπελῶνι, κειμένῳ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ χωρίου Σωσθένιον τῆς Θρακικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, ἐπιτύμβιος στήλη, ἦν περιγράφω κατωτέρω.

Μάρμαρον Προκοννήσου, ὕψους 0,᾽60, πλάτους 0,᾽42, πάχους 0,᾽07. Τὸ μάρμαρον παρουσιάζει ὀξειδώσεις καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ· ἡ δὲ δεξιὰ αὐτοῦ πλευρὰ εἶνε βεβλαμμένη, ὡς καὶ τὸ κατώτερον δεξιὸν μέρος. Παρατηροῦνται προσετι διαβρώσεις τοῦ μαρμάρου, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ἄνω πλαισίου.

Ἡ ἀνάγλυφος παράστασις κεῖται ἐπὶ πεδίῳ κοίλῳ καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τέσσαρα πρόσωπα ὄρθια. Ἐκ δεξιῶν ἀρχόμενοι παρατηροῦμεν πρῶτον παιδίσκην μὲ κατατομὴν τριῶν τετάρτων, φέρουσαν ποδήρη χιτῶνα μετὰ δὲ ταύτην γυναῖκα περικεκαλυμμένην διὰ πέλλου ἀφήνοντος ἀνοικτὸν τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμὸν καὶ ἔχουσαν τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους. Ὁ πέλλος ὑπεγειρόμενος ἀφήνει νὰ φαίνεται τὸ κάτω μέρος τοῦ ποδήρους αὐτῆς χιτῶνος. Παρὰ τὴν γυναῖκα ἴστανται δύο νεανία, ἔχοντες τὴν κόμην βραχεῖαν καὶ περιβεβλημένοι διὰ χλαμύδος, ἧτις ἐπιτρέπει νὰ φαίνηται μόνον τὸ πρόσωπον καὶ ὁ λαιμὸς, ὡς καὶ οἱ πόδες μέχρι τῆς κνήμης. Ἡ μὲν γυνὴ στηρίζει τὸ βᾶρος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ ἔχει ὡς ἕκ τούτου τὸν ἀριστερὸν πόδα κεκαμμένον· οἱ δ' ἄνδρες τὸ ἐναντίον.

Τὸ μνημεῖον ἀνήκει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῷ Γ μ.χ. αἰῶνι.

Ἡ ἐπιγραφή ἔχει ὡς ἑξῆς :

*Κατελεύσασα τὸ μνη-
μῖον αἰαντῶ καὶ τος
ἔκνης μου.*

Ἐπιτύμβιος στήλη εὑρεθεῖσα ἐν Σωσθενίῳ τοῦ Βοσπόρου.

Διορθῶ δὲ ταύτην οὕτω :

Κατεσκεύασα τὸ μνη-
μειον ἑαυτῷ και τοῖς
τέκνοις μου.

Ἦτοι διώρθωσα ἐν τῇ δευτέρᾳ σειρᾷ τὸν ἰωτακισμόν τῆς πρώτης συλλαβῆς, ἀντεκατέστησα τὸ **αι** τῆς δευτέρας λέξεως δι' **ε** και ἔθεσα ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τὸ **ω** τῆς ληγουσῆς. Διώρθωσα προσέτι ἐν τῷ τέλει τῆς αὐτῆς σειρᾶς τὸ **τος** εἰς **τοῖς**. Ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ παράλειψις τοῦ **ι** τὸ ὁποῖον προσέθηκα ὀφείλεται προφανῶς εἰς ἀπροσεξίαν τοῦ μαρμαρογλύφου. Ἐν τῇ τρίτῃ σειρᾷ προσέθηκα τὸ ἐκ διαβρώσεως ἔξαφανισθὲν γράμμα **τ** ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης λέξεως και ἀντεκατέστησα τὸ **υ** δι' **οι** ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτῆς συλλαβῇ : ὅθεν ἔγραψα **τέκνοις ἀντὶ τέκνυς**.

Θὰ ἀσχοληθῶ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γραφῆς **τέκνυς** τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ ἡμετέρα ἐπιγραφή.

Εἰς πολλὰς Θρακικὰς ἐπιγραφὰς εὗρισκομεν τὴν χρῆσιν τοῦ **υ** ἀντὶ τῆς τοῦ **οι**. Βλέπε π.χ. τοὺς ἀριθμοὺς 77, 82 και 83 τῆς Συλλογῆς Σταμούλη¹⁾. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἀριθμοῦ 83 τὸ τοιοῦτον δις ἀπαντᾷ : ἐμὲ ἀντὶ ἐμοὶ και τέκνυς ἀντὶ τέκνοις. Ὁ ἐκδοὺς τὰς Θρακικὰς ἐπιγραφὰς τῆς Συλλογῆς Σταμούλη κ. Seure βλέπει ἐν τῷ τοιοῦτῳ « νέον σφάλμα ἰωτακισμοῦ » « une nouvelle faute d'iotacisme »²⁾

Εἶναι γνωστὸν ἐν τούτοις ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ **υ** ἀντὶ τῆς τοῦ **οι** ὀφείλεται εἰς σύγχυσιν προερχομένην ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς προφορᾶς αὐτῶν και ὅτι τὸ τοιοῦτον παρατηρεῖται ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Γ. π. Χ. αἰῶνος. Οἱ Βοιωτοὶ ἔγραψαν τότε **Φυκίας**, αὐτῶς, **τῶς**, **τῶι**, ἄλλυς, προξένυς **τραγαφυδός**, ἔρχομενῶ, καταλύπον, **FeFυκονομειόντων**³⁾· εὗρέθη δὲ και ἡ γραφή **Βυωτῶν**⁴⁾, καιτοὶ προκειμένου περὶ ἐπισήμου αὐτῶν ὀνόματος οἱ Βοιωτοὶ διετήρουν τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν.

Χρῆσιν τοῦ **υ** ἀντὶ τοῦ **οι** βλέπομεν και ἐπὶ αἰγυπτιακῶν παπύρων τοῦ Β'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος : ἀνύγω ἀντὶ ἀνοίγω κτλ.⁵⁾

Ἡ χρῆσις τοῦ **υ** ἀντὶ τοῦ **οι** ἐξηπλώθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἀπαντᾷ

¹⁾ G. Seure Collection Stamoulis, Antiquités Thraces de la Propontide, Bulletin de Correspondance Hellénique, XXXVIIe année, σελ. 620, 625, 629.

²⁾ G. Seure. ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 627.

Γεωργίου Ν. Χατζηδάκι, ἀκαδημαϊκὰ ἀναγνώσματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν και Λατινικὴν Γραμματικὴν, Ἀθῆναι 1924, Τ. Α. σ. 113 και 114.

⁴⁾ Γ. Χατζηδάκι, ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 113. Βλέπε και Bulletin de Correspondance Hellénique, Τ. Θ. σ. 470.

⁵⁾ Edwin Maysen, grammatik der griechischen papyri aus der Ptolemäerzeit, Leipzig, 1906, σ. 110 κ. ἑπ.

ἐν ἐπιγραφαῖς διαφόρων χωρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ· ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἀττικῇ, Μαδονίᾳ, Θράκῃ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἐν τῷ Μέσῳ Αἰῶνι ἡ σύγχυσις αὕτη περὶ τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ **υ** καὶ τοῦ **οι** ἐξακολουθεῖ εἰς τοιαύτην δὲ σύγχυσιν τῆς προφορᾶς πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν γραφὴν Διδικητής, ἥτοι Διουκτητής, ἣν ἀπαντήσας ὁ Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐπὶ μολυβδοβούλλου δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Schlumberger¹⁾ ἀποδίδει εἰς ὀρθογραφικὸν σφάλμα²⁾. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη οὐδαμῶς εἶναι ἀήθης, ἀλλ' ἀπαντᾷ λιαν ἐκρινῶς ἀναγινωσκομένη καὶ ἐν ἑτέροις Μολυβδοβούλλοις, εἴτε μὲ ἀκεραίαν τὴν λέξιν Διδικητής εἴτε συντομογραφικῶς Διδικτής³⁾.

Καταφανέστερον παρατηρεῖται ἡ ἐν λόγῳ σύγχυσις καὶ ἐν ταῖς ἑλληνοβουλγαρικαῖς ἐπιγραφαῖς, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Beschewliew, ἔνθ' ἀφ' ἐνὸς μὲν παρατηροῦνται αἱ γραφαί: ἐπύϊσε, ἕπον, Γρικύ, πυϊσας⁴⁾, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ **υ**, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, τίθεται καὶ πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ φθόγγου **ου** τῶν ἑλληνιστὶ γεγραμμένων βουλγαρικῶν λέξεων.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι τοῦ ἐνάτου μ. Χ. αἰῶνος· ἀποτελοῦσι δὲ πολυτιμότεον ὕλικόν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὸν Μέσον αἰῶνα, καθότι δείγματα τῆς ὁμιλουμένης ἑλληνικῆς κατὰ τὴν ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα μ. Χ. κατέχουσι ὀλίγιστα.

Θὰ εἶναι εὐχῆς ἔργον νὰ μελετηθῇ ἐπισταμένως ἡ προφορὰ τῶν ἀγροτῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης· ἔχω λόγους νὰ νομίζω ὅτι εἰς τὴν περὶ τὴν Σηλύβριαν περιοχὴν διασώζεται εἰσέτι ἐν τισὶ λέξεσι καὶ ἡ προφορὰ τοῦ **υ** ὡς **ου** καὶ ἡ σύγχυσις αὐτοῦ μετὰ τῆς διφθόγγου **οι**⁵⁾.

*
*

Τὸ χωρίον Σωσθένιον ἔνθα εὗρέθη ἡ ἐπιτύμβιος στήλη, Στένη κοινῶς τὴν σήμερον καλούμενον, κατέχει τὸν καλλίτερον καὶ ἀσφαλέστερον

¹⁾ C. Schlumberger, ἐν Παισιείοις, 1884. σ. 196.

²⁾ Ἄ Παπαδοπούλου Κεραμέως. Διορθωτικὰ εἰς χριστιανικὰς ἐπιγραφάς. Ἐν Δελφῶ τοῦ Ρωσικοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας νέα σειρά No XII, 1907, σ. 506, κ. ἔ. ἀριθ. 80.

³⁾ G. Schlumberger. ἔνθ' ἀνωτέρω σ. 466, 498 ἀριθ. 14 καὶ 17, σ. 499 ἀριθ. 18, Νίκου Α. Βέη, ἀναγνώσεις καὶ κατατάξεις Βυζαντινῶν Μολυβδοβούλλων ἐν Journal international d'archéologie numismatique. T. X σ. 349.

⁴⁾ W. Beschewliew, Die griechische sprache in der Urbulgariehen inschriften. Sofia, 1926, ἐν σελ. 411, 413, 415, 418, 425.

⁵⁾ Ἴδε κριτικὴν τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὑπὸ Γεωργίου Ν. Χατζηδάκι, Μικραὶ Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεωτέρας γλώσσης, ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἔτος Α, 1927, σ. 10—17.

⁶⁾ Τοῦτο ἀντελήφθη ἐν Ἀθύρᾳ (Μεγάλῳ Τσεκμετζε) ὅτε ἔγραφεν καθ' ὑπαγό-

λιμένα ἐν τῷ Βοσπόρῳ. Τὰ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰσὶν ὄλως ἀσαφῆ. Τινὲς βασιζόμενοι ἐπὶ Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Πλινίου καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὀνομάζουσι αὐτὸ Λασθένιον ἢ Λεωσθένιον ἀπὸ Λασθένους ἢ Λεωσθένους τοῦ Μεγαρέως ἰδρύσαντος ἐνταῦθα ἀποικίαν. Παρὰ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων μνημονεύεται συχναίς ὑπὸ τὸ ὄνομα Σωσθένιον. Ἴδου τὴν γράφει περὶ τῆς ὀνομασίας ταύτης ὁ Μαλάλας²⁾: «Οἱ Ἀργοναῦται... περᾶσαι βυλόμενοι τὸν ἀνάπλουον τῆς Ποντικῆς θαλάσσης (Βόσπορον) καὶ ἐπολεμήθησαν πάλιν ὑπὸ τοῦ (βασιλέως) Ἀμύκου καὶ φοβηθέντες τοῦ ἀνδρὸς τὴν δύναμιν κατέφυγον ἐν κόλπῳ τινὶ κατάλω, δασυτάτῳ πάνυ καὶ ἀγρίῳ καὶ ἐθεάσαντο ἐν ὄπτασίᾳ δύναμιν τινα ὡς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προσπελάσασαν πρὸς αὐτοὺς ἀνδρὸς φοβεροῦ, φέροντος τοῖς ὤμοις πτέρυγας ὡς ἀετοῦ, ὅστις ἐχρημάτισεν αὐτοῖς τὴν κατὰ τοῦ Ἀμύκου νίκη... νικήσαντες αὐτὸν καὶ εὐχαριστοῦντες, ἔκτισαν ἱερὸν... στήσαντες ἐκτύπωμα τῆς παρ' αὐτῶν θεαθείσης δυνάμεως, καλέσαντες τὸν αὐτὸν τόπον ἢ τὸ ἱερὸν Σωσθένην, διότι ἐκεῖ φυγόντες ἐσώθησαν ὅστις τόπος οὕτως κέκληται ἕως τῆς νῦν». Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐπισκεφθεὶς τὸν τόπον καὶ ἰδὼν τὸ παρὰ τῶν Ἀργοναυτῶν στήθην ἀγαλμα παρωμοίασε τοῦτο ὡς ἄγγελον καὶ ἔκτισεν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ³⁾.

Ἡ ὑπαρξὶς ναοῦ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ ἐν Σωσθενίῳ μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν συνεχιστῶν τὸν Θεοφάνην. Ἐν τῇ βιογραφίᾳ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα βλέπομεν ὅτι ὁ Βασιλεὺς οὗτος ἐπεσκεύασε «τὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ ἱερὸν οἶκον ἐν Σωσθενίῳ, ἐκ μακρῶν διαρρυσθέντα χρόνων καὶ πλείστοις ὀκλάσαντα ρήγμασι καὶ ἤδη πρὸς γόνυ κλιθέντα σχεδόν...»⁴⁾ Ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ σώζεται ἐπίγραμμα Ἀγαθίου τοῦ Σχολαστικοῦ τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ εἰς εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ «ἐν τῷ Σωσθενίῳ»:

«Κορυκὸς Αἰμολιανὸς Ἰωάννου τε σὺν αὐτῷ,
Ρουφίνος Φαρίης, Ἀγαθίης Ἀσίης»
πέπρωτον, ἀγγελίαρχε, νόμων λυκάβοντα λαχόντες

ρεσιν γηραιᾶς γυναικὸς τὸ τὴν πρώτην Μαρτίου ὑπὸ τῶν παίδων πρὸς περιουλογὴν ὧν ψαλλόμενον ἴσμεν

«Μάρτης μᾶς ἦρετε καλῶς μας ἦρετε»

Ἐὸ στίχος ἐνθα διεπίστωσα τὴν προφορὰν τοῦ οἰ ὡς οὐ ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Σήκου σὺ Νουκουκζιουρά, ἀνοιξὲ τὸ ντουλάτι σου»

²⁾ Ἰωάννης Μαλάλας, Βόννης, σ. 78.

³⁾ Μαλάλας, σ. 79.

⁴⁾ Συνεχ. Θεοφ. Βόννης, σ. 340—341.

ἄνθεσαν εἰς σέ, μάκαρ, τὴν σφετέρην γραφίδα,
αἰτοῦντες τὸν ἔπειτα καλὸν χρόνον· ἀλλὰ φανείης
ἐλπίδας ἰθύνων ἔσσομένου βίότου³⁾

Οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν αὐτῶν (942) κατέστρεψαν τὰ πάντα
ἐν τῷ Σωσθενίῳ καὶ τοὺς ναοὺς καὶ τὸν συνοικισμὸν αὐτοῦ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

³⁾ Anthologia graeca, H Stadtmüller, II, Teubner, σ. 14—15.